

Tähelepanekuid vadjalaste viljakoristamisest

Rahvateaduslikult uurimisreisilt 1942 ja 1943

Vadjalaste, nii nagu ka teiste Ingerimaa rahvaste majandusliku kultuuri taset iseloomustab võib-olla kõige paremini see asjaolu, et seal lõikusriistana täiesti üldiselt kasutati veel sirpi. Kahtlemata oli sirp samal ajal kasutusel ka veel mõnes Eesti metsakolga-külas, kuid siis ainult rukki-lõikuse riistana. Vadjalased lõikasid aga nii rukki kui ka tõuviljad eranditult sirpidega, kusjuures lõikajaiks olid peaaesjalikult naised. Et selle

vanaaegse lõikusriista kasutamine seal polnud tingitud mitte erakordseist aegadest, 1941. a. suvel üleveerenud sõjast ja kollektiivmajapidamise ajutisest lagunemisest, seda näitas sirpide üldine esinemine ja nende osav käsitsemine ka nooremate lõikajate poolt. Et vadja sirp on ida-euroopa tüüpi, hammastatud teraga lõikusriist, seda ei tarvitse siin eriti rõhutada. Vadjalased kutsuvad seda nagu soomlasedki *sirppi* ja terahambad kannavad nime *seret*.

Lõikuse ajal on igal õsujal ees oma kitsas esi, vadja *eza*, mida üks jutustaja (Peeter Boranov) Mati külas nimetas ka, võib-olla eesti keele mõjul, *ezi*. Lõikuse ajal lahtisest viljast erilisi parmaid ei tehta. Lõikaja asetab peotäied, *piho*, otse sidemele, *się*, maha ja seob kohe vihuks, kui tarvilik osa peotäisi on koos. Peotäis on nii siis kõige väiksemaks tööühikuks, kuid ka loomulikuks mõõduks, sest õige vihk, *vihko*, peab koosnema neljast peost. See mõõt maksab kõikide kõrsviljade kohta, sest vadjalane ei seo mitte üksnes rukki ja nisu, vaid ka odra ja kaera vihkudesse. Ses ühenduses pole huvituseta märkida, et lõigatud kõrred, millest peod ja vihud koosnevad, kannavad nime õlg (*elšši*), põllule jääv tüü aga kõrs (*kęrsi*), Jõepäras ka *sänkü* (vrd. eesti *kõrs*, *kõrrepõld*, *kõrt kündma*).

Vihkude edaspidine käsitsemine oleneb vilja liigist ja seisukorrast. Kaeravihud, mis on ju suhteliselt lühikesed ja jämedad, asetatakse esialgu ühekaupa põllule püsti, kus nad pikkades ridades kuivavad, enne kui nad kuhilasse laotakse. Kuidas odra vihkudega talitati, polnud võimalust näha, sest seda viljaliiki neil aastail (tõenäoliselt seemne puudusel) ei kasvatatud.

Rukkivihud seevastu kogutakse kohe lõikustöö kestel parmastesse, mis üldiselt kannavad nime kogu (*koko*). Parmasse asetatakse vihud ühtpidi ilma erilise ristipidise alusvihuta. Ka parmal on oma traditsioonaalne suurus, mis moodustab ühe vahelüli erisuguste tööühikute süsteemis. See koosneb alati viiest vihust ja seda kutsutakse üldiselt viisik (*viizikko*), harvemini ka lugu (*luku*) (viimast nimetust kasutas näiteks üks paremaid keele ja kommete tundjaid, Anna Issajeva Kõrvetula külas, kes tol ajal oli 55 a. vana).

Parmastesse ei jäetud vilja kauaks seisma. Hiljemalt lõikuspäeva õhtuks koondati need suuremateks kogudeks, milles vili, harilikult küll veel kord ümberlaotuna, võis kuivada kuni rehepeksuni. Neid viljakuhilaid on mitut eri suurust ja nad kannavad sellele vastavalt ka mitmeid eri nimetusi.

Kui vili on lõigates veel toorevõitu, umbrohusegane või kui lõikuseaeg oli vihmane, moodustati vihkudest väikesed hakid, millesse läks ainult

üks parmas, s. t. viis vihku. Neid hakkisid kutsuti siis nagu parmaidki viisikuteks, Jõepäras ka *nelijalkane*, sest hakil oli ju neli vihku »jalga-deks» all ja viies vihmavarju-kujuliselt peaks peal. Harilikult laoti aga vihud suuremateks hakkideks, mis üldiselt kannavad nime *kuhilaz*, Kõrvetulas ja Jõepäras paiguti ka *kuhjalas*. Nende kuhilate suurust arvatakse just viisikute järgi: kaera- ja odrakuhilad moodustati harilikult kahest viisikust, s. t. kümnest vihust, rukkikuhilad olid aga suuremad, koosnedes viiest kuni kümnest viisikust. Nagu eelnevast peaks olema selgunud, võidi kuhilaid moodustada otseselt viisik-parmastest kui ka viisik-hakkidest. Igal juhul näib aga kümme viisikut olevat kõige suurem arv, mis võis moodustada kuhilanimelise viljakogumiku põllul, lõikuskohal. Nii hakk (viisik) kui ka kuhilas on mõlemad ümmarad, kuhikukujulised kogumikud, üks ainult väiksem, teine suurem.

Peale kuhilanimeliste kogumite tuntakse küll ka veel suuremaid ja teisekujulisi kogumikke, kuid need moodustatakse hiljemini rehe ümburuse ja kannavad ka oma eri nimetusi. Neist väärib siin esmajoones märkimist üks suur kuhil, mis kannab nime *naburikko*. Mis kujuline *naburikko* tegelikult on olnud, kas kuhikuline või piklik, selle kohta lähivad teated lahku. Nende ridade kirjutajal endal polnud aga kummalgi aastal juhust *naburikko* näha, sest see vähene vili, mis vadjalastel neil aastatel lõigata oli, veeti kohe kuhilatest rehte kuivatamisele. Mõningatest kirjeldustest võib aga siiski järeldada, et *naburikko* on olnud ümmar, kuhikukujuline kogumik just nagu selle nimesugulane, lääne-eesti naber. Sellega ei taheta aga muidugi öelda, nagu oleks *naburikko* alati ja igal pool tähendanud ainult nabratüüpi kuhilat. Jõepäras näiteks märgiti nimega *naburikko* pikka, katusekujuliselt vastastikku asetatud, madalat kaeravihkude rida, mille kandjaks minu mälestuse järgi oli veel pikk, teivaste varale toetatud rõhtlatt. Teiselt poolt on aga ka nabratüüpi kuhil kandnud muid nimetusi: Suur-Rudja külas näiteks *reukko*, Jõepäras (võimalikult mujalgi veel) *kaapen*. Viimane nimetus on kindlasti vene algupära (vrd. vene *kopna*) nii nagu ka laialt tuntud *skirda* (vrd. vene *skirdy*)¹, millega aga märgitakse mitte kuhiku-, vaid katusekujulist viljakogumikku, mis tehti harilikult tõuviljast, kuid ka nisust, kui see oli lühikese kõrrega.

Nagu juba eelnevas viitamisi öeldud, tunnevad vadjalased ka erilisi toetellinguid vilja ülesseadmisel. Üldiselt tuntud on meie rõuguredelitele vastavad kuivatusseadmed, mis katusekujuliselt liigendatuna kannavad nime *arkki* (Ala-Luusitsa), *retelpuut* (Mati), *retelit* (Kattila) või venepära-

¹ Vrd. D. Zelenin, Russische Volkskunde, Berlin u. Lpz. 1927, lk. 35 jj.

selt *kozlat* (Kõrvetula) ehk *kozła* (Itšpäivä). Nende kergete seadmete kõrval võis Jõepäras näha suurt ja kõrget kuivatusredelit, *aarto* või *aita*, kus terve rida pikki rõhtlatte oli asetatud redelipulkade-taoliselt kolme püstloodis piida varale. Niisugune suur kuivatusseadis, mis on laialt tuntud nii Ida-Euroopas kui ka Skandinaavias, on juba püsiv ehitus, mis vähemalt postide osas seisab paigal aastast aastasse.

Kuigi vadjalased nii-siis on omandanud kuivatusseadmete alal ühteist venelastelt (mida võib vähemalt otsustada venepärase terminoloogia põhjal), on nad ometi säilitanud palju niisugust, mis on ühine kõikidele läänemere-soomlastele. Vadjalased on mitmeid sajandeid elanud otsese vene kultuuri mõju all, nende arv oli 1941. aastaks kahanenud umbes viiesajale, kuid sellest hoolimata on nad suutnud säilitada oma kultuuri traditsiooni, mis tuleb nähtavale ka viljakoristamise terminoloogias.

GUSTAV RÄNK